

Sürdürülebilir Turizmde Bir Niş Alan Olarak Yayla Turizmi: Artvin Yaylaları Örneği

Highland Tourism as a Niche Form of Sustainable Tourism: The Example of Artvin Highlands

Dilara AYTEKİN^a ve Alev SÖKMEN^b

^a Öğr. Gör. Artvin Çoruh Üniversitesi; Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği EABD Doktora Öğrencisi, Artvin, Türkiye. ORCID: 0009-0000-3844-0114

^b Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Ankara, Türkiye. ORCID: 0000-0002-2143-839X

Özet

Bu çalışma, sürdürülebilir turizm anlayışı çerçevesinde bir niş turizm türü olan yayla turizmini, Artvin ili özelinde ele almaktadır. Küresel ısınma, kitle turizminin çevre üzerindeki olumsuz etkileri, pandemi sonrası değişen turist profilleri ve yerel kalkınma arayışları, alternatif turizm türlerinin önemini artırmıştır. Bu bağlamda, ekolojik dengeye zarar vermeyen, yerel halkın ekonomik katılımını sağlayan ve kültürel değerleri yaşatan yayla turizmi, sürdürülebilir kalkınmanın bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Araştırmada alan çalışması yöntemi benimsenmiş, Artvin'in farklı ilçelerinde yer alan yaylalar (Bilbilan, Arsiyan, Cancir, Duganala, Klaskur, Heba, Salıkvan, Demirkapı vb.) yerinde gözlemlenmiş ve turizm potansiyelleri analiz edilmiştir. Bulgular, Artvin yaylalarının doğal güzellikleri, özgün mimarileri, geleneksel şenlikleri ve boğa güreşleri gibi kültürel unsurlarıyla sürdürülebilir turizm açısından güçlü bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Makale kapsamında yapılan GZFT analizi, Artvin yaylalarının zengin doğal ve kültürel yapısına rağmen ulaşım, altyapı, tanıtım ve mevsimsellik gibi zayıf yönler dikkat çekmektedir. Buna karşın, doğa turizmine yönelik artan küresel ilgi, devlet teşvikleri ve "Yeşil Yol Projesi" gibi bölgesel kalkınma girişimleri önemli fırsatlar olarak öne çıkmaktadır. Plansız yapılaşma, ekolojik tahribat ve aşırı turizm ise potansiyel tehditler arasında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Artvin'in yayla turizmi potansiyelinin sürdürülebilir bir çerçevede değerlendirilmesi; yerel halkın sürece aktif katılımı, çevre dostu altyapı yatırımları ve uzun vadeli planlamalarla mümkün olacaktır. Bu tür uygulamalar, bölgenin hem ekonomik kalkınmasına hem de kültürel mirasın korunmasına katkı sağlayarak Artvin'i Türkiye'nin sürdürülebilir turizm vizyonunda önemli bir konuma taşıyabilir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Turizm, Niş Turizm, Yayla Turizmi, Artvin, Kültürel Miras

Abstract

This study examines highland tourism as a niche form of sustainable tourism, focusing on the highlands of Artvin Province, Türkiye. Global warming, the negative environmental impacts of mass tourism, changing tourist profiles after the pandemic, and the increasing importance of local development have all heightened interest in alternative forms of tourism. In this context, highland tourism—an ecologically sensitive form of tourism that supports local participation and preserves cultural values—is considered a key driver of sustainable development. Using a field research approach, the study observed and evaluated various highlands across Artvin, including Bilbilan, Arsiyan, Cancir, Duganala, Klaskur, Heba, Salıkvan, and Demirkapı. Findings reveal that these highlands, with their unique natural landscapes, traditional architecture, local festivals, and cultural practices such as bullfighting, possess strong potential for sustainable tourism development. The SWOT analysis conducted within the study highlights Artvin's rich natural and cultural assets as strengths, while limited accessibility, insufficient infrastructure, and seasonality are identified as weaknesses. Opportunities include the global rise in interest toward nature-based tourism, government incentives, and regional initiatives such as the "Green Road Project." However, unplanned construction, environmental degradation, and overtourism are potential threats to sustainability. In conclusion, realizing the sustainable tourism potential of Artvin's highlands requires holistic planning, active community involvement, eco-friendly infrastructure investments, and long-term strategies. Implemented properly, such practices can foster economic development while preserving the region's cultural and environmental heritage, positioning Artvin as a key example of sustainable niche tourism in Türkiye.

Keywords: Sustainable Tourism, Niche Tourism, Highland Tourism, Artvin, Cultural Heritage

Önerilen Atıf:

Aytekin, D. ve Sökmen, A., (2025). Sürdürülebilir Turizmde Bir Niş Alan Olarak Yayla Turizmi: Artvin Yaylaları Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 6(2): 248-267.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 24.10.2025
Kabul Tarihi 24.11.2025

Sayı Editörü

Hacer ARSLAN KALAY

Sorumlu Yazar

Dilara AYTEKİN
dilaraaytekin@artvin.edu.tr

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir turizm anlayışı, doğal ve kültürel kaynakların korunmasını merkeze alan, bölge halkının ve yerel üreticinin de pastadan pay almasına olanak tanıyan turizm çeşitlerinin ön plana çıkmasını sağlamaktadır. Kitle turizminin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel olumsuzluklar ortaya çıkarması, alternatif turizm türlerine olan ilgiyi artırmış ve doğa ile uyumlu turizm türlerini ön plana çıkarmıştır (Triarchi ve Karamanis, 2017). Bu açıdan yayla turizmi, sahip olduğu ekolojik özelliklerle, bölgesel kalkınmaya katkı sunan ve sürdürülebilir turizm ilkeleriyle örtüşen yapısıyla bir niş turizm türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye, sahip olduğu yaylalar, dağlar, mağaralar, yer altı ve yer üstü zenginliklerinden dolayı turizm açısından zengin bir ülke konumundadır (Çelenk, 2020). Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi, el değmemiş doğal güzellikleri, zengin biyoçeşitliliği ve geleneksel yaylacılık faaliyetleri ile sürdürülebilir turizm açısından önemli bir potansiyel barındırmaktadır. Artvin ilinin gelenekselleşen Boğa Güreşi Festivalleri ve yaylaya çıkış ritüelleri, kültürel olarak iç içe geçmiş birbirini destekler geleneklerdir. Bu bağlamda Artvin yaylaları gerek doğası gerekse kültürel özellikleri ile yayla ve festival turizmi adına önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma, sürdürülebilir turizm çerçevesinde, bir niş turizm türü olan yayla turizminin önemine vurgu yaparak, Artvin yaylalarının yayla turizmi açısından potansiyelini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, yayla turizminin bölgesel kalkınmaya etkileri, çevresel sürdürülebilirlik boyutu ve yerel halk üzerindeki ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri ele alınmıştır. Böylece, Artvin yaylalarında sürdürülebilir bir yayla turizmi modelinin nasıl oluşturulabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM

İlk olarak 1987 yılında Brundtland Raporu olarak da bilinen Ortak Geleceğimiz isimli raporda Gro Harlem Brundtland'ın tanımlamasıyla ortaya çıkan sürdürülebilir kalkınma kavramı; gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmadan bugünün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma anlayışıdır (Brundtland, 1987). Temelleri bu raporla atılan çevre ve sürdürülebilirlik temelli yaklaşımları, bir dizi konferans, bildiri ve sözleşme takip etmiştir. Sürdürülebilirlik; doğa, toplum ve ekonomi arasında denge kurmayı amaçlamaktadır (Seghezze, 2009).

Sürdürülebilirlik kavramı, birçok sektörü ilgilendiren ve bu sektörler üzerinde geniş etkileri bulunan genel bir kavramdır. Çevre sorunlarının artışı ile sektörler kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmek adına çözümler üretmeye başlamışlardır. Brundtland Raporu'nda sürdürülebilir turizm kavramından bahsedilmemekle birlikte, turizm sektörü Gündem 21 belgesinin önerilerini ilk uygulayan sektörlerden olmuştur ve kavramın literatürde kullanılmaya başlanması 1990'lara tekabül etmektedir (Tankuş, Sökmen ve Güzel Şahin, 2023). Turizm sektörü, ekonomik büyüme açısından önemli bir potansiyel barındırmakla birlikte, plansız gelişmesi durumunda çevresel bozulma ve toplumsal dengesizlikler gibi olumsuz etkilere de sebep olabilecek bir sektördür. Turizm ve çevre, karşılıklı etkileşim içinde bulunan iki aktördür ve çevre turizmin hammaddesi olarak kabul edilirken turizmin en önemli etkileri de çevre üzerinde oluşmaktadır (Atabey, 2019). Sanayi Devrimi sonrasında başlayan ve 90'lı yıllara kadar etkisini devam ettiren kitle turizmi de hem çevresel tahribata hem de turizmin belirli bölgelere ve belirli bir sezona sıkışmasına neden olmuştur. Zamanla tüketici tercihlerinde meydana gelen değişiklikler ve artan çevre bilinci nedeniyle sürdürülebilirlik anlayışına uygun alternatif turizm türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu noktadan hareketle, sürdürülebilir turizm kavramı ortaya çıkmıştır. 20. yy'ın sonlarında ortaya çıkan sürdürülebilirlik kavramı zamanla ülkelerin turizm politikalarında önem verdikleri bir konu haline gelmiştir (Tanrısever, 2019).

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2025), sürdürülebilir turizmi; gelen ziyaretçilerin ve bölge halkının ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz ardı

etmeden gerçekleştirilen turizm anlayışı şeklinde tanımlamaktadır. Sürdürülebilir turizm sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır (Erdoğan, 2024):

- Sosyo-kültürel sürdürülebilirlik, yerel halkın kültürel değerlerini koruyarak turizmden faydalanmasını,
- Ekonomik sürdürülebilirlik, turizmin uzun vadede kalkınmaya katkı sağlamasını,
- Çevresel sürdürülebilirlik ise, ekolojik dengenin bozulmamasını ve doğal kaynakların korunmasını amaçlamaktadır (Hunter, 1997).

Bu bağlamda, sürdürülebilir turizmin hem çevresel duyarlılıkla hem de ekonomik ve toplumsal denge gözetilerek planlanması gerekmektedir (Sharpley, 2009; Angelevska-Najdeska ve Rakicevik, 2012). Sürdürülebilir turizm anlayışı içerisinde; ekoturizm, kırsal turizm, yayla turizmi, kültürel miras turizmi, tarım turizmi, sağlık turizmi, gönüllü turizm, sakin şehir turizmi, kamp ve karavan turizmi sayılabilmektedir.

Sürdürülebilir turizmden bahsederken bu turizm anlayışının karşılaşılabileceği sorunlara da değinmek gerekmektedir. Karşılaşılabilecek en önemli problem alt yapı eksiklikleridir. Burada alt yapıdan kasıt şehirlerde beklenen düzeyde alt yapı hizmetlerinden ziyade ekolojik altyapı, atık yönetimi ve bilinçli turizm politikalarıdır (Dodds ve Butler, 2010). Yerel halkın sürece dahil edilememesi de sürdürülebilir turizmde karşılaşılabilecek sorunlardan biridir (Liu, 2003). İyi yönetilemeyen bir sürdürülebilir turizm sürecinde, bölge halkının turizmden ekonomik ya da sosyolojik bir fayda görememesi halk ve yatırımcı ya da halk ve turist arasında çatışmalara sebep olabilecektir. Burada hem sürdürülebilirlik boyutlarından sosyo-kültürel sürdürülebilirlik hem de ekonomik sürdürülebilirlik zarar görecektir. Son olarak, turistik bölgelerde aşırı ziyaretçi yoğunluğundan kaynaklı, doğal kaynakların tükenmesine ve kültürel mirasın zarar görmesine yol açan aşırı turizm de (Goodwin, 2019), sürdürülebilir turizm anlayışı açısından önemli bir problem oluşturmaktadır. Burada da çevresel sürdürülebilirlik boyutu açısından bir tehlikeden söz etmek mümkün olacaktır. Bayram, Bulut ve Yaylı (2020) Doğu Karadeniz Bölgesi'nin sosyal taşıma kapasitesini araştırdıkları çalışmalarında, sürdürülebilir bir turizm anlayışından bahsetmek için taşıma kapasitelerinin, özellikle de "turistlere karşı bölge halkının hoşgörü düzeylerini anlatan sosyal taşıma kapasitesi"nin gerekliliğinden bahsetmektedir.

2.1. Niş Turizm

Turizm sektörü yakın geçmişte büyük bir dönüşüm geçirmiş ve doğaya, kültürel mirasa ve yerel halka olumsuz etkileri olan geleneksel kitle turizmi anlayışı yerini daha kişiselleştirilmiş turist deneyimleri sunan alternatif turizm anlayışlarına bırakmıştır. Niş turizm de turistlerin farklı deneyim arayışları ve alternatif destinasyonlara olan ilgilerinin artması ile ortaya çıkmış bir turizm türüdür (Farmaki, Singh ve Hassan, 2025). Kitle turizminin aksine heterojen ve farklılaştırılmış ürün ve hizmetler sunmaktadır (Çallak, 2024). Niş turizm terimi, büyük ölçüde niş pazarlama teriminden etkilenmiştir ve bu terim niş kavramını yakın zamanda ortaya çıkan ekoloji disiplininin almıştır (Robinson ve Novelli, 2005). Aşırı rekabetçi turizm pazarında ülkeler, yeni niş pazarlarla turizm çeşitliliği sağlayarak turizm hareketliliğinin meydana getirdiği sermayeden kendi paylarını almak istemektedir (Katırcıoğlu, Boyraz, Çetin ve Soybalı, 2019).

Niş pazarlar, büyük işletmelerin girmeyi tercih etmediği, belli özelliklere sahip ve bu özelliklerle ilgili ihtisaslaşmış küçük girişimcilerin yer aldığı pazarlardır ve bu işletmelerin turizm sektöründeki rekabet ortamında niş pazarlarla varlıklarını sürdürebileceği tahmin edilmektedir (Arslan, 2006). Bununla birlikte niş pazarlar sadece küçük işletmelerin yer aldığı pazarlar değildir. Büyük işletmelerin de uzmanlaştığı niş pazarlar bulunmaktadır (Ercan, 2007).

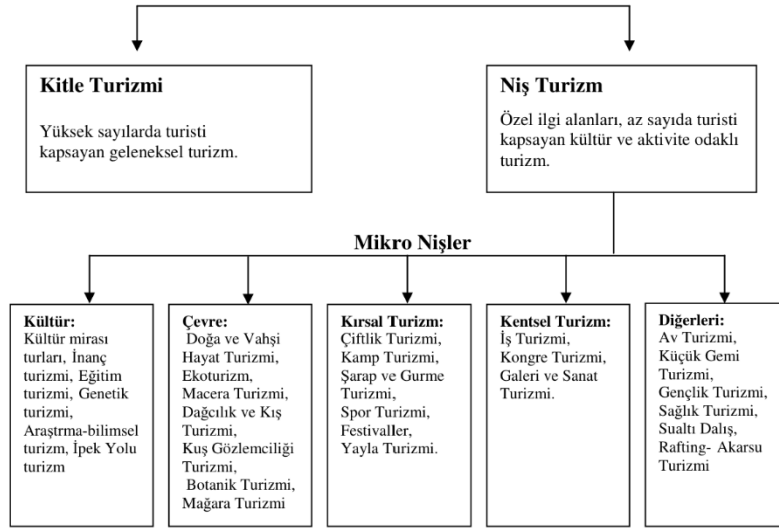
Kitlesel pazarların aksine niş pazarlarda az sayıda tüketici için yüksek düzeyde tatmin düzeyi hedeflenmektedir. Niş pazarlar piyasadaki açıkları fark ederek o açığı doldurmayı hedeflemektedir. Bu noktada, sürdürülebilir turizm aşırı turizmden kaynaklı yıpranmaları önlemek için tercih edilebilecek bir pazarlama türüdür (Garda ve Temizel, 2016). Sürdürülebilir turizme uygun pazar nişlerine Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1. Sürdürülebilir Turizm Nişleri

Turistik Faaliyetler	Sürdürülebilir Niş Turizm Çeşitleri
Fiziksel çaba gerektiren faaliyetler	Etkinlik Turizmi
Doğa ile bağlantılı faaliyetler	Ekoturizm Doğa Turizmi Macera turizmi
Değişik kültürlerle bağlantılı faaliyetler	Kültür Turizmi
Ulaştırma teknolojisine bağlı seyahatler	Keşif Turizmi

Kaynak: (Garda ve Temizel, 2016).

Bu kapsamda yayla turizmini de niş turizm çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Niş pazarlamanın uygulandığı turizm çeşitlerine Şekil 1’de yer verilmiştir.

Şekil 1. Turizm Aktiviteleri

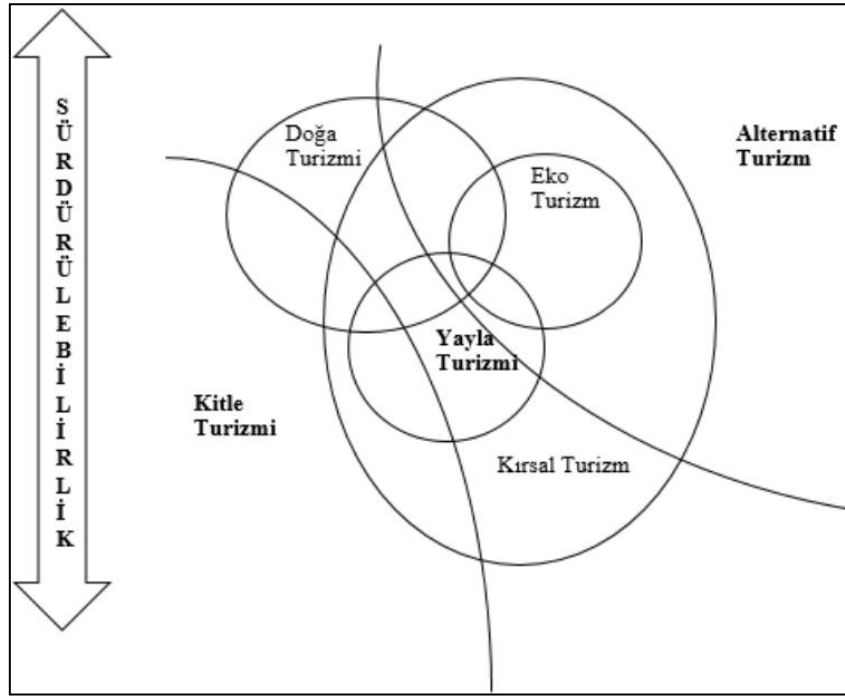
Kaynak: (Robinson ve Novelli’den akt. Ercan, 2007)

2.2. Yayla Turizmi

Yayla sözcüğü, yükseklerdeki yazlık ikametgâh, yazlık mera ya da yazın çıkılan yer anlamlarına gelmektedir (Atmış, 1994). Yaylalar kış aylarında karla kaplı olduğu için sadece yazın kullanılan alanlardır. Yaylacılar genellikle Haziran-Temmuz aylarında yaylaya çıkmakta ve hayvanlarını zengin otlaklarda otlatma ve burada elde edilen hayvansal ürünlerle ekonomik kazanç elde etmektedirler.

Yayla turizmi ise, yüksek rakımlı, doğal güzellikleri korunmuş yaylalarda, yaz aylarında gerçekleştirilen doğa temelli bir turizm türüdür. Yaylacılık kültürünü yaşatmak, doğayla uyumlu turizm geliştirmek, yerel ekonomiye katkı sağlamak temel amaçlarıdır (Gülpınar Sekman, Bekar ve Acar, 2018).

Aytuğ (2016) yayla turizmini, yaylalarda yapılan kırsal turizm olarak değerlendirmektedir. Bununla birlikte yayla turizminin turizm sınıflandırmasında bulunduğu noktayı Şekil 2’deki gibi tanımlamıştır.

Şekil 2. Yayla Turizminin Turizm Sınıflandırması İçindeki Konumu

Kaynak: (Aytuğ, 2016).

Aytuğ (2016), yayla turizmini, kırsal turizm içerisinde değerlendirirken, eko turizm ve doğa turizminin de bir parçası olarak görmüştür. Bununla birlikte alternatif bir turizm türü olarak kabul edilse de zamanla altyapı çalışmalarının gelişmesi, tesis büyüklüklerinin artması gibi nedenlerle kitle turizmine de evrilebileceğini öngörmektedir.

Harita 1. Yurt Geneli Yayla Envanteri Döküm Haritası

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017)

Brundtland Raporu (1987), sürdürülebilir kalkınmanın küresel bir hedef olarak görülmesi gerektiğini söylemekle birlikte, ekonomik ve sosyal sistemlerin ülkeler arasında farklılıklar gösterdiğinden, her ülkenin sürdürülebilirlik politikalarının da farklılık göstereceğinden bahsetmektedir. Bu noktadan hareketle sürdürülebilir turizm açısından bir çıkarım yapmak gerekirse, yaylalarıyla meşhur Karadeniz Bölgesinde yayla turizmi çalışmaları gerçekleştirmenin sürdürülebilir kalkınma misyonuna uygun bir girişim olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde turizm sektörünün döviz getirici etkisinden ve yeni iş imkanları oluşturma gücünden de faydalanılmaktadır. 2000'li yılların başlarından itibaren

Türkiye'ye gelen turistlerin geliş amaçlarına yönelik yapılan çalışmalarda deniz, güneş, kum turizmine olan ilginin azaldığı gözlemlenmiştir (Şahinkoç ve Yüksel, 2020). Bu noktada, özellikle Artvin gibi küçük ölçekli şehirlerde alternatif turizm türleri ön plana çıkmaktadır. Yayla turizmi de Doğu Karadeniz Bölgesi için alternatif turizm türleri açısından büyük önem taşıyan bir turizm türüdür (Bilici ve Işık, 2018).

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, Artvin ili ve ilçelerinin yayla turizmi potansiyelinin mevcut durumunu ortaya koymak ve yeni girişimler için önerilerde bulunmaktır. Bölgede yapılan, Artvin ili ve ilçelerini kapsayan geniş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışma, Doğu Karadeniz Bölgesi ve özellikle Artvin ile ilgili yayla turizmi adına yapılan çalışmalara sunacağı katkılar açısından önem arz etmektedir. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Bakanlığı'nın hazırladığı On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)'nda, plan öncesi dönemde küresel eğilimlerde, özellikle pandemi sonrası dönemde, ekonomilerin korumacılık eğilimleri gösterdiğinden bahsedilmektedir. Bu yaklaşım, kendine yeten ekonomik yaklaşımlara vurgu yapmaktadır. Salgın süreci sonrasında olası küresel şoklara ve iklim değişikliği etkilerine karşı güçlü olmak adına yeşil dönüşümün önemine vurgu yapılmıştır (On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028), 2023). Turizm sektöründe de salgın sonrası dönemde, turistlerin yakın mesafelere yöneldiği, yerel kültüre ve deneyimlere ilgi duymaya başladığı, kalabalık gruplar yerine bireysel olarak turizm faaliyetlerine katılım sağlandığı tespit edilmiştir. Bu da sürdürülebilir ve niş turizm türlerinin daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur. Artvin de bu yeni anlayışı karşılayacak coğrafi ve kültürel alt yapıya sahiptir. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 belgesi ile temelleri atılan turizm koridorlarından yola çıkarak başlatılan yayla koridoru ve sonrasında devreye giren "Yeşil Yol Projesi" ile belirlenen rotaya uygun yaylaların da içerisinde yer aldığı çalışmanın, Artvin'in yayla turizmi potansiyelini ortaya çıkarma noktasında verimli bir akademik çalışma olduğu düşünülmektedir.

Çalışma, Artvin ili ve ilçelerinin yayla turizmi açısından ön plana çıkabilecek yaylalarının gözlemlenmesi neticesinde yapılan değerlendirmelerden meydana gelmektedir. Bunun yanı sıra bölgedeki yayla şenliklerinin, boğa güreşi festivallerinin ve bu kültürel faaliyetlerin tarih içerisinde ortaya çıkış şekillerinin ve günümüzde nasıl bir yapıya dönüştüklerinin incelenmesi ve açıklanmasıyla ortaya çıkmış bir alan araştırmasıdır. Değerlendirmeye alınan yaylaların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yapılan saha çalışmaları neticesinde, Artvin yaylalarının yayla turizmi potansiyeli olarak öne çıkan yaylalar önerilmiş, bu yaylalarla ilgili mevcut bilgiler paylaşılmış ve yayla turizmi adına önerilerde bulunulmuştur. Araştırmanın yalnızca yaz mevsiminde yapılan gözlemlerle sınırlı olması araştırmanın en temel sınırlılığıdır.

4. BULGULAR

Artvin, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan, Karadeniz'e kıyısı olan ve Gürcistan'a sınırı olan bir ildir. Doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında ise Rize illeri bulunmaktadır. TÜİK (2024) verilerine göre, Artvin il nüfusu 2023 yılında 172.356 iken 2024 yılında 169.943'e düşmüştür. Bununla birlikte belde/köy nüfusu ise 2023'te 67.687 iken 2024'te 60.455'e düşmüştür. Artvin, ana ulaşım bağlantılarına uzak bir sınır kentidir. İl arazisinin %90'ından fazlası engebeli ve dağlıktır (DOKA, 2016). İlde irili ufaklı, aktif kullanılan ya da artık düzenli olarak ziyaret edilmeyen birçok yayla bulunmaktadır. Çalışmada öncelikle literatürden yararlanılarak Artvin'de bulunan yaylaların geneline yer verilmiştir. Daha sonra yerinde gözlemlenen yaylaların mevcut durumları, şehre uzaklıkları, halihazırda yapılan yayla faaliyetleri, şenlikleri ve barındırdığı potansiyellerle ilgili bilgiler detaylandırılmıştır.

4.1. Artvin İlinde Bulunan Yaylalar

2017 yılında yapılan "Türkiye Geneli Yayla Envanteri"nden elde edilen verilere göre Artvin ilinde bulunan yaylalarla ilgili bilgilere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Artvin İli Yayla Envanteri Döküm Çizelgesi

İLİ	İLÇESİ	İLÇE SAYISI	YAYLA SAYISI	TOPLAM YAYLA SAYISI
ARTVİN	ARHAVİ	7	51	260
	BORÇKA		14	
	MURGUL		11	
	MERKEZ		19	
	YUSUFELİ		103	
	ARDANUÇ		7	
	ŞAVŞAT		55	

Kaynak: (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

Envanterde Artvin yaylalarıyla ilgili genel olarak verilen yol bilgileri, yolların stabilize olduğu ve 15 Nisan-15 Eylül tarihleri arasında açık, diğer zamanlarda kapalı olduğu yönündedir. Bitki örtüsü olarak otlakların mevcut olduğu ve yerleşim durumu olarak 15 Nisan-15 Eylül tarihleri arasında hayvancılık yapmak için dönemsel olarak yerleşime açık olduğu bilgilerine yer verilmiştir (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2017).

4.2. Öne Çıkan Yaylalar ve Turizm Potansiyelleri

4.2.1. Bilbilan Yaylası

Artvin ili Ardanoç ilçesine 51 km uzaklıkta olup tarihi Batum- Ardahan güzergahında yer almaktadır. 2700 ile 2900 m rakımları arasında olan yayla alanı, Karanlık Meşe ve Yalnızçam Dağları ile kaplı olup Ardahan ili hududunda bulunmaktadır. Bu yayla geçmişte, Ardahanlı, Hopalı (Hemşinliler), Murgullu, Borçkalı, Şavşatlı ve Ardanoçlu köylüler tarafından kullanılmıştır. Günümüzde ise, Ardahanlıların yanı sıra Ardanoçlu, Hopalı Hemşinliler ile az da olsa Artvin Merkez ilçesinden koyun ve sığır hayvancılığı yapan vatandaşlarca kullanılmaya devam edilmektedir.

Bilbilan Yaylasını diğer yaylalardan ayıran en önemli özelliklerinden biri, iki ilin ortak kullanımında olması ve yaz aylarında her cumartesi hayvansal gıdalar ile canlı hayvan satımının yapılmasıdır. Özellikle buradaki hayvancılığın 1980'li yıllardan başlayarak günden güne eski önemini kaybettiği bilinmektedir.

Buradaki evlerin tipolojisinin ise, yığma taş duvar örgüden oluşan toprak dam örtüye sahip oldukları görülmektedir. Günümüzde damlar, çadır bezler ile koruma altına alınmıştır.

Yaz aylarında hayvancılık için kullanılan Bilbilan Yaylası, geniş otlakları ve doğal güzellikleri ile dikkat çekmektedir.

Fotoğraf 1. Bilbilan Yaylaları-Ardanoç (Aytekin-2022)

Fotoğraf 2. Bilbilan Yaylaları-Ardanuç (Aytekin-2022)

4.2.2. Arsiyan Yaylası

Artvin ili Şavşat ilçe merkezine 36 km olan Arsiyan Yaylası, Artvin ilinin Şavşat ilçesine ait yaylalarından biridir. Gürcistan ile sınırı bulunmaktadır. Rakımı 2600 ile 3500 m arasında değişmektedir. Yayla yerleşmesi çevresinde yirmi göl ve on iki yüzen ada yer almaktadır. Bu göllerden Boğa Gölü, Yüzen Adalar Gölü, Kulaklı Göl ve Kız Gölü öne çıkan göllerdendir. Yayla yerleşmesi, Şavşat'ın Cevizli, Yaşar, Saylıca ve Kayadibi Köyleri tarafından ortak olarak kullanılmaktadır. Yayla evleri genellikle ahşap olup, altı ahır üstü yaşam yeri olarak tasarlanmıştır. Geçmişte çatılarının da ahşapla kaplı olduğu bilinmektedir. Günümüzde sac örtüye dönüştürülmüştür.

Fotoğraf 3. Arsiyan Yaylası Gölleri-Şavşat (Aytekin-2017)

4.2.3. Cancir Yaylası

Artvin ili Şavşat ilçesi Maden Köyü'ne ait bir yayla olup Şavşat'a uzaklığı 43 km'dir. 2150 m rakımda olan yayla, Karçal Dağları'nın doğu uzantısını teşkil eden eğimli vadiye yer almaktadır. Geleneksel özelliklerini Artvin bölgesindeki geleneksel yaşamı en canlı sürdüren ve Gürcü toplum özelliklerini yansıtan folklorik değerlere sahip en önemli yaylalardan biridir. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere temmuz ayı başında Cancir Yaylası'na göç başlamaktadır. Yaylada ağustos ayı içerisinde, Gürcü dilinde "Marioba" olarak adlandırılan geleneksel yayla şenlikleri gerçekleştirilmektedir. Geçmişte yaylacıların yorgunluklarını atması ve aralarındaki bağları kuvvetlendirmesi, günümüzde ise gelenek ve göreneklerin yaşatılması, göç etmiş olanların köyleriyle bağlarını korumaları için düzenlenen şenliktir (Orhan, 2015).

Fotoğraf 4. Cancir Yaylası-Şavşat (Aytekin-2018)

4.2.4. Ortaköy (Berta) Duganala Yaylası

Artvin ili Merkez ilçesine 74 km uzaklıkta olan Duganala Yaylası, Karçal Dağları'nın doğu yönündeki yükseltilerinde yer almaktadır. Rakımı 2080-2461 metre arasındadır. Artvin Merkez köyleri içerisinde geleneksel yaylacılığı sürdüren yaylalardan biridir. Temmuz ayı içerisinde "Yarıdağ" olarak adlandırılan şenlikler yapılmaktadır. Şavşat yaylalarından farklı olarak burada, davul zurna eşliğinde yöresel horonlar sergilenmektedir. Buradaki yayla evleri de altı ahır üstü yaşam alanı olmak üzere, ahşap malzeme ile oluşturulmuş, basit işçilikli mimariye sahiptir.

Fotoğraf 5. DuganalaYaylası-Merkez (Y. E. Aytekin-2019)

4.2.5. Klaskur Yaylası

Klaskur Yaylası, Artvin ili Borçka ilçesi Aralık Köyü'ne ait bir yayla olup Borçka ilçe merkezine uzaklığı 32 km'dir. Rakımı 1489 ile 2250 metre arasında yer almaktadır. Yaylada, kardelenler görsel bir şölen sunmaktadır.

Fotoğraf 6. Klaskur Yaylası-Borçka (Aytekin-2022)

4.2.6. Heba Yaylası

Artvin ili Borçka ilçesi Karşıköye ait yaylalardan biridir. Artvin Merkez'e 35 km uzaklıkta olup 2100 rakımda yer almaktadır. Yayla evleri basit ahşap işçilikli ve sac örtüye sahiptir. Özellikle Eylül ayının ortalarında yörede Lifos olarak adlandırılan Likarba/Likaba (Yaban mersini) yayla yerleşkesi çevresinde bolca bulunmaktadır.

4.2.7. Salikvan Yaylası

Artvin ili Yusufeli ilçesinin yaylalarından biri olup Yusufeli Arhavi arasındaki "Yeşil Yol Güzergahı"nda bulunan, Arhavi Sırt Yaylası'na komşudur. Yusufeli ilçesinin Yüksekoba Köyüne (Kobak) ait yaylalardan biridir. Yaylada 1992 yılından beri her yıl ağustos ayının ilk haftasında "Salikvan Yaylası Şenliği" düzenlenmektedir. Şenliğe, Yüksekoba köyünün yanı sıra, Arhavi'nin bazı köylerinden de katılım sağlanmaktadır.

Fotoğraf 7. Salikvan Yaylası (Aytekin-2025)

4.2.8. Demirkapı (Nekna) Yaylası

Artvin ili Arhavi ilçesine 27 km uzaklıkta, Arılı Köyü sınırları içerisinde olup denizden 2200 metre yükseklikte bulunmaktadır. Arhavi'den başlayıp Yusufeli'ye doğru devam eden "Yeşil Yol Projesi" güzergahında bulunan yaylada Namazgah adı verilen mevkide çok sayıda petroglif bulunmaktadır.

Fotoğraf 8. Demirkapı Yaylası-Arhavi (Aytekin-2017)

4.3. Artvin’de Yayla Şenlikleri ve Kültürel Etkinlikler

Artvin, zengin kültürel mirası ve geleneksel yaylacılık faaliyetleri ile Türkiye’de yayla turizmi konusunda önemli potansiyel barındıran illerden biridir. Bölgedeki yaylacılık kültürü, geleneksel üretim yöntemleriyle ekonomik bir faaliyet olmasının yanı sıra kültürel kimliği besleyen bir yaşam tarzını da yansıtmaktadır. Yaylalara çıkış süreci, boğa güreşleri, boğaların lider seçimi ve yayla şenlikleri, Artvin ilinin önemli kültürel özelliklerindendir. Bu süreç, yalnızca hayvanların otlatılması amacıyla değil toplumsal dayanışmanın güçlenmesi açısından da önemli bir sosyal etkinlik olarak kabul görmektedir.

Artvin’de yaylacılık hem kültürel hem ekonomik bir faaliyettir. Baharın gelmesiyle birlikte uygun hava şartları sağlandığında, bölge halkı hayvanlarını otlatmak ve yaylalardaki doğal kaynaklardan yararlanmak amacıyla yaylalara göç etmeye başlamaktadır.

Günümüzde yaylacılık kültürü varlığını kısmen sürdürmektedir. Yaylacılık, özellikle 1970’li yıllardan sonra, bölge halkının memuriyete yönelmesiyle ve köylerde genç nüfusun düşmesiyle azalmaya başlamıştır. İl dışında yaşayan Artvinlilerin, yaz aylarında köylerine gelerek yayla kültürünü festivallerle sürdürmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Bu nedenle yaz aylarında il nüfusunda gözle görülür bir artış meydana gelmektedir. Her yıl düzenlenen Artvin yayla şenlikleri, yayla yaşamının bir parçası olmakla birlikte sosyal etkileşimi artırmakta ve kültürel mirasın aktarımını sağlamaktadır.

Şavşat Sahara Kültür ve Sanat Festivali: Artvin’in Şavşat ilçesinde, Sahara Milli Parkı’nda her yıl temmuz ayında düzenlenen köklü bir kültürel etkinliktir. Bu yıl otuz ikincisi düzenlenen festivalde yöresel halk oyunları, konserler, el sanatları sergileri, spor etkinlikleri ve geleneksel yarışmalar yer almaktadır. Yerel halk ile ziyaretçileri buluşturan bu festival, Şavşat’ın kültürel kimliğini yaşatmak ve yayla turizmini canlandırmak açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Marioba Şenliği: Artvin’in Şavşat ilçesine bağlı Maden (Bazgiret) köyü de bu eski tarihsel süreci ve kültürü içerisinde barındırmakta olup bu kültürel öğelerden biri de Marioba şenliğidir. Marioba şenliği; yaylaya çıkış zamanlarında ekin hasadına bağlı bolluk ve bereketin çok olması ile doğacak hayvan sayısının çokluğu ve doğaya teşekkür amacıyla yapılan köy şenliğidir. Şenlik, içerisinde birçok etkinlik barındırmakla birlikte bunlardan en dikkat çekici olanı kökenleri ritüellere dayanan bir köy halk tiyatrosu olan Berobana oyunudur.

Şuvamtoba Şenliği: Artvin ili Şavşat ilçesi Meydancık ve çevresindeki köylerin katılımı ile gerçekleştirilen şenlik, yüz yıllardır aksatılmadan sürdürülmektedir. 800 rakımlı alanda düzenlenen bu şenlik, Mısırlı köyünün şenliğidir. Temmuz ayı içerisinde Papart’ta yapılmaktadır.

Yarıdağ Şenliği: Artvin Merkez Ortaköy ve civar köylerde yapılmaktadır. Bayrak yarışması, en güzel dana yarışması, en güzel peynir yarışması, ayakça yarışması, bilek güreşi yarışması, halat çekme yarışması gibi eğlencelere ev sahipliği yapmaktadır. Temmuz ayının sonlarında yapılan şenlikte, yayla meydanında davul zurna eşliğinde yöresel oyunlar oynanmakta ve halaylar çekilmektedir.

Macahel Saf Kafkas Arı ve Bal Festivali: Her yıl ağustos ayı içerisinde Macahel’de düzenlenen festival, geleneksel el sanatlarının sergilendiği ve yerel halkın ekonomik olarak desteklendiği etkinliklerdir. Artvin’in Borçka ilçesinde, UNESCO Biyosfer Rezervi ilan edilen Macahel bölgesinde düzenlenmektedir. Şenliklerde doğa yürüyüşleri, yerel müzik dinletileri ve kültürel sunumlar yer almakta, bölgenin zengin ekosistemi ve Gürcü kökenli kültürel mirası ön plana çıkmaktadır.

Kutul ve Bilbilan Yayla Şenlikleri: Temmuz veya ağustos aylarında, geniş otlaklarıyla bilinen Bilbilan Yaylası’nda yapılır. Bu şenlikte yöresel oyunlar, halk müziği gösterileri, geleneksel yemekler ve yayla yaşamını yansıtan etkinlikler öne çıkmaktadır.

Koçoğlu Festivali: Yusufeli Yüncüler Köyü Ada Yaylası’nda gerçekleştirilen ve iki asırdır devam eden festivalde, köy halkı afetlere karşı dualar eşliğinde kurbanlar kesmektedir. Genç nüfusun yoğun olduğu zamanlarda bu gelenek, her yıl yenidoğan çocukların ailelerden koç parası toplanması şeklinde gerçekleşmektedir. Festivalde doğan çocuklara hediyeler takdim edilmekte ve toplanan paralar köyün diğer işlerinde kullanılmaktadır. Genç nüfus azaldığı için festival günümüzde köy halkının ve yazlıkçıların katılımı ve bağışlarıyla yaşatılmaya çalışılmaktadır.

4.4. Artvin’de Boğa Güreşleri ve Lider Boğa Seçimi

Boğa güreşleri, Artvin’de yaylacılıkla iç içe geçmiş en önemli geleneklerden biridir. Boğa güreşlerinin ortaya çıkış amacı, yaylacıların yaylaya çıkışları ile eş değerdir. Her yıl yaylaya çıkacak olan boğalar, Mezra adı verilen ve köy ile yayla arasında bulunan, ekilen yer anlamına gelen yerleşim yeri civarında güreşe tabi tutulmaktadır. Buradaki temel amaç, sürünün liderinin belirlenmesi ve Artvin gibi zorlu bir coğrafyada yolculuk boyunca hayvanlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasıdır. Bu güreşlerin doğası gereği boğalar birbirlerine zarar vermeden rekabet etmektedir. Sonuç olarak güçlü olan lider boğa seçilmekte ve sürünün geri kalanı lider boğaya biat etmektedir.

Bölgede yaylacılık ve boğa güreşleri kültürünün yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması adına, 1981 yılında başlayan ve sonrasında gelenekselleşen “Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali” her yıl haziran- temmuz aylarında kutlanmaktadır. Beş gün süren ve uluslararası ölçekte gerçekleştirilen festival, Gürcistan gibi komşu ülkeler, yerli ve yabancı turistlerin katılımıyla gerçekleşmektedir. Festivalde boğa güreşlerinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu güreşler, bölge halkı arasındaki sosyal dayanışmayı artırırken yerel ekonomiye katkı sağlayan turistik bir etkinlik olarak da önem arz etmektedir. Bununla birlikte festival, yalnızca bir güreş etkinliği değil; aynı zamanda halk oyunları, yöresel müzikler ve kültürel buluşmalarla zenginleşen bir şenlik olarak gerçekleştirilmektedir. Festivaller, Artvin’in kültürel mirasını yaşatmak ve Artvin’in turistik tanıtımına katkı sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Kafkasör’ün yanı sıra Ardanuç, Murgul ve Yusufeli ilçelerinde de boğa güreşi festivalleri düzenlenmektedir. Boğa güreşlerinin ortaya çıkışındaki temel özellikler şunlardır;

Doğal Rekabet: Boğalar, güreşler sırasında sürü liderinin belirlenmesi amacıyla doğal bir rekabet gerçekleştirmektedir. Bu rekabet sırasında boğalar birbirlerine zarar vermeyecek şekilde mücadele etmektedir.

Kazanan Boğanın Statüsü: Güreşleri kazanan boğa, sürünün lideri olarak kabul edilmekte ve yaylada otlatma sürecine öncülük etmektedir.

Kategorilere Göre Sınıflandırma: Boğalar, yaş ve kilo kriterlerine göre deste, ayak, küçük orta, büyük orta, başaltı ve baş adı verilen kategorilere ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma gelenekselleşen boğa güreşi yarışmalarında karşımıza çıkmaktadır.

4.5. Artvin'in Yayla Turizmi Potansiyeline İlişkin GZFT Analizi

Artvin'de yayla turizminin, yerel halk için önemli bir gelir kaynağı olabileceği düşünülmektedir. Yaylalarda pansiyon, bungalov ev ve kamp/karavan alanları geliştirilebileceği gibi mevcutta hizmet veren tesislerin tanınırlığını artırmak da yayla turizmi açısından faydalı olacaktır. Bal, peynir, süt ürünleri, organik tarım ürünleri ve el sanatları gibi yöresel ürün satışları ile trekking, off-road ve fotoğrafçılık gibi doğa faaliyetleri de hem daha çok turist tarafından tercih edilmesine hem de yerel halk için yeni iş imkânlarının oluşmasına vesile olacaktır.

DOKA (2016) turizmin çeşitlendirilmesine yönelik yapılabilecek faaliyetlere örnek olarak yayla turizmi ve festival turizmi başlıklarına yer verilmiştir. Akyol (2015) da Artvin ilinin niş turizm potansiyelini değerlendirdiği çalışmada, yayla turizmi ve festival turizmne değinmiştir. Türkiye Turizm Stratejisi vizyonunda, “yöreye özgü turizm türlerinin birbirine entegrasyonunun sağlanmasıyla” çok çeşitli turizm imkanlarının ön plana çıkarılıp alternatif turizm odaklı turizm kentlerinin oluşmasına yardımcı olacağı belirtilmiştir (Türkiye Turizm Stratejisi (2023), 2007). Yayla turizmi ve festival turizminin de Artvin'de halihazırda birbiriyle entegre olmuş ve gelenekselleşmiş turizm türleri olarak kenti yayla ve festival turizmi adına ön plana çıkaracağı öngörülmektedir.

Doğu Karadeniz Turizm Master Planı (Giresun-Gümüşhane-Ordu-Rize-Trabzon)'nda (2016), geleneksel olarak yürütülen yayla şenliklerinin genelde turist çekmediği, bölgesel düzeyde kaldığı ve altyapısı olmayan yaylalarda yapılan şenliklerin çevre tahribatına sebebiyet verdiği belirtilmiştir. Yayla turizminin ön plana çıkmasıyla birlikte çeşitli olumsuzlukların da meydana gelmesi kaçınılmaz olabilecektir. Yayla turizminin karşılaşılabileceği sorunlar şu şekilde sıralanabilmektedir;

Altyapı Eksikliği: Yaylalara ulaşımı sağlayan yolların çoğu yetersizdir. Altyapı olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri yayla yollarının ulaşımı geliştirilirken stabilize yapılarının korunması gerekliliğidir. Bilici ve Işık (2018) da yolların mevcut durumuyla korunması, asfalt ve kolay ulaşılabilir yollardan kaçınılması gerekliliğine değinmiştir.

Çevresel Tahribat: Kontrolsüz yapılaşma ve aşırı turist yükü, doğaya zarar verebilmektedir. Yayla turizmi destinasyonları planlanırken özgün yayla evi ve yaşamı modellerinin terk edilmemesi gerekmektedir. Bununla birlikte, sadece turizm geliri odaklı yaklaşımlardan kaçınılmalı ve aşırı turizm yanılıgısına düşülmemelidir. Bu noktada, Doğu Karadeniz'deki diğer illerde, geleneksel tek katlı ahşap yayla evleri yerine 4-5 katlı betonarme konutların yapıldığı, düzensiz yapılaşmanın olduğu yaylaların varlığı gözlemlenmekte ve bu turizm faaliyetleri sürdürülebilir bulunmamaktadır (Kızılırmak, Çifçi ve Kaya, 2015). Türkiye Turizm Stratejisi vizyonunda, “Yöresel mimari değerlerin korunarak turizm hizmetine sunulduğu sıra dışı konaklama ünitelerinin desteklenmesi” maddesi çevresel tahribatın önlenmesi açısından önem arz etmektedir (Türkiye Turizm Stratejisi (2023), 2007).

Mevsimsellik Sorunu: Yaylalar yaz turizmi açısından cazip olsa da kış aylarında turizmin devamlılığı sağlanamamaktadır. Gelecekte yaylaların kış turizmi için de cazibe merkezleri olacağı öngörüler arasındadır (Bilici ve Işık, 2018). Böylelikle yaylaların yıl boyu turizme katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Aytuğ (2016), yayla turizmi çalışmaları neticesinde alt yapının güçlenmesi, yolların iyileştirilmesi ve tesislerin kapasitesinin artması ile alternatif bir tür olarak kabul edilen yayla turizminin zamanla kitle turizmne dönüşebileceğini öngörmüştür. Bu noktada yukarıda da bahsedildiği gibi, yayla yolları ile ilgili çalışmalar yürütülürken, yolların mevcut yapılarının korunması önem arz etmektedir. Bununla birlikte, yalnızca kar odaklı bir yaklaşımdan kaçınılmalı, yöresel mimariden ve kültürel özelliklerden ödün vermeden, ahşap mimarinin korunduğu doğal tesislerin tercih edilmesi ve çevresel tahribata neden olacak aşırı turizmden kaçınılması, iyi planlanmış bir atık kontrolü sisteminin uygulanması gereklidir.

Kızılırmak (1995) çalışmada, yayla turizminin gelişebilmesi için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Bunlar;

“1. Şu anda yayla turizmine yönelik olarak var olan iç turizm talebinin yanı sıra yapılacak olan etkin tanıtım ve pazarlama çalışmalarıyla dış turizm talebinin de oluşturulması sağlanmalıdır.

2. Altyapı tesislerindeki yetersizliğin bir an önce tamamlanarak, yaylaların turizm faaliyetlerine açılması gerekmektedir. Altyapı yatırımları içerisinde en önemlisini oluşturan, ulaşımı kolaylaştıracak yol çalışmalarının bir an önce bitirilmesi gerekmektedir.

3. Yaylalarda ortaya çıkacak konaklama ihtiyacı için mevcut evlerin yöre mimarisine uygun olarak restore edilmesinin teşvik edilmesi ve maddi gücü yetersiz yöre halkına uygun kredilerin sağlanması gerekmektedir.

4. Yayla turizminin gelişmeye başlamasıyla birlikte, yörede betonlaşmaya dayalı çok katlı ikinci ev yapımının hızla arttığı söylenebilir. Yerel yönetimler tarafından alınacak kararlarla bu yapılaşmaya izin verilmemelidir.

5. Yaylalarda mülkiyet sorunlarının bir an önce çözüme kavuşturulabilmesi için ilgili bakanlıklar arasında koordinasyonun, sağlanması gerekmektedir.

6. Yöre halkının ekonomik gelir düzeyinin yükselmesine, aynı zamanda gelecek olan turistlerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tesislerin yapımının özendirilmesi ve kredi verilmesi gerekmektedir.

7. Turizm hareketlerinin gelişmeye başlamasıyla birlikte, doğa ve çevre kirliliği ile ilgili önlemlerin alınması gerekmektedir.

8. Yöre halkının turizm konusundaki bilgilerinin arttırılabilmesi amacıyla eğitim ile ilgili çeşitli faaliyetlerin oluşturulması gerekmektedir.

9. Yayla turizmine yönelik çalışmalarda yöre halkıyla iş birliğine önem verilmesi gerekmektedir.”

Buna paralel olarak sürdürülebilir yayla turizmi için şu önlemler alınabilir:

- Turistik alanlara yönelik taşıma kapasitesi analizleri yapılmalı ve sürdürülebilir turizm stratejileri belirlenmelidir (Ünlü Yücel, 2004).

- Yayla turizminin de içerisinde bulunduğu doğa dostu turizm modelleri desteklenmelidir (Buckley, 2009).

- Bölge halkının turizm sürecine aktif olarak dahil edilmesi için eğitim programları teşvik edilmelidir (Scheyvens ve Van der Watt, 2021). Bardakoğlu (2020), yerel halkın desteklenmediği bir turizm gelişiminden söz etmenin mümkün olmadığını söylemektedir.

- Yayla turizmi açısından sürdürülebilirlik sadece çevresel boyutlarıyla değil sosyo-kültürel boyutlarda da ele alınmalıdır. Bir turizm bölgesine ait kültür varlıklarının korunması, bölgenin toplumsal kimliğinin de korunması anlamına gelmekte, bu da turizmin uzun vadede ekonomik büyümeye katkı sağlamasına olanak tanımaktadır (Yılmaz, 2020).

Türkiye Turizm Stratejisi’nde, “yapılan araştırmaların çözümlenmesi ve yorumlanması sonrasında pazardaki güçlü veya zayıf yanlar, fırsat ya da riskler ve tehditler de tespit edilecektir” stratejisi çalışma yapılan bölgelerle ilgili yapılacak GZFT analizlerinin önemini ortaya koymaktadır. Bu noktada, Artvin’in yayla turizmi potansiyeline yönelik yapılan GZFT analizine Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Artvin'in Yayla Turizmi Potansiyeline İlişkin GZFT Analizi

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
* Zengin doğal güzellikler ve biyolojik çeşitlilik * Geleneksel yayla kültürünün korunmuş olması * Alternatif turizm türlerine uygunluk * Yerel halkın turizme ilgisi ve misafirperverliği * Yayla şenlikleri ve festivallerin turizme entegre edilmiş olması	* Ulaşım alt yapısındaki eksiklikler ve bazı yaylalara erişim zorlukları * Turistik tesislerin ve konaklama seçeneklerinin yetersizliği/yokluğu * Mevsimsel kısıtlamalar * Tanıtım ve pazarlama eksiklikleri
Fırsatlar	Tehditler
* Doğa turizmine olan küresel ilginin artması * Sürdürülebilir turizm politikaları ile bölgenin geliştirilme potansiyelinin yüksek olması * Devlet destekleri ve teşvikler * Uluslararası turizm pazarına açılma fırsatı * Coğrafi olarak yayla turizmi açısından uygun olması * Salgın sonrası turist davranışlarının doğa ile bütünleşmesi ve izole tatil anlayışında meydana gelen artış * Deprem ve yaz sıcaklarında meydana gelen orman yangınları gibi doğal afet riskinin düşük olması	* Plansız ve aşırı turizm nedeniyle doğal dokunun bozulması * Ekolojik dengenin bozulması * Yerel halk ve turistler arasında sosyal ve kültürel uyum sorunları * Alternatif destinasyonlarla rekabet * Kontrolsüz yapılaşma * Kitle turizmine evrilme ihtimali * Mevcut yaylacılık kültürünün yüksek turizm geliri baskısıyla bozulma riski * Sel, heyelan gibi doğal afet riskinin yüksek olması

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

4.6. Tartışma

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın 2007 yılında yayınlamış olduğu Türkiye Turizm Stratejisi-2023 çalışması Dokuzuncu Kalkınma Planında yer alan "turizm sektörünün uzun vadeli ve sağlıklı gelişmesini sağlamak üzere Turizm Sektörü Ana Planı" hazırlanacaktır ifadesinden yola çıkarak hazırlanmıştır (Türkiye Turizm Stratejisi (2023), 2007). Türkiye'nin kıyı turizminin yanı sıra alternatif turizm türleri ile de ön plana çıkması için potansiyelinin ön plana çıkarılması gerekliliği, kalkınma planında turizm başlığı olarak üzerinde durulan en önemli konulardandır. 2023 strateji belgesinde, turizmin çeşitlendirilmesi adına öncelikle geliştirilmesi planlanan turizm türleri olarak; sağlık ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, eko-turizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizmi ele alınmıştır (Soyak, 2013). Bu yaklaşımla, dokuz turizm gelişim bölgesi, yedi tematik koridor, on turizm kenti ve beş ekoturizm bölgesi önerilerek alternatif turizm türlerinin ulusal ve bölgesel ölçekte nasıl, nerelerde ve hangi ölçülerde geliştirileceği konularına yönelik yol haritaları belirlenmiştir.

Türkiye Turizm Stratejisi (2023) belgesinde (2007), "Alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık turizmi ve termal turizm, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi" stratejisinden yola çıkarak 2023 eko turizm hedeflerinde aşağıdaki maddelere yer verilmiştir;

- Ülkemizde eko-turizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi için bu amaca yönelik turizm altyapısı geliştirilecek ve niteliğinin arttırılacaktır.
- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli, senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergahları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktaları belirlenerek planlama çalışmaları yönlendirilecektir.
- Yaylaların yoğunlaştığı alanlarda spot merkezler veya aks olarak öncelikli turizm gelişme/eylem bölgeleri belirlenecektir.
- Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları iş birliği ile agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi için eylem planları hazırlanacaktır.

Turizmin çeşitlendirilerek on iki aya yayılması amacıyla alternatif turizm türlerinin tanıtım çalışmalarının artması, dünya pazarlarının ve üst gelir gruplarının hedef alınması (On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028), 2023) yayla turizmi gibi turizm türlerini geleceğin trendleri arasına almaktadır.

On İkinci Kalkınma Planı'nda (2024-2028), (2023) turizm başlığı altında yer alan politika ve tedbirlerden yayla turizmi adına değerlendirmeye alınabilecek olan maddeler aşağıdaki gibidir;

- *Turizm sektörünün sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde doğal, tarihi ve sosyal çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olması sağlanacak ve sektörde yeşil dönüşüm hızlandırılacaktır.*
- *Turizm faaliyetlerinin çevre üzerinde olabilecek olumsuz etkileri su ve atık yönetimi ile enerji verimliliği dikkate alınarak en aza indirilecektir.*
- *Turizm sektörünün iklim değişikliğine uyum kapasitesi artırılacaktır.*
- *"Sürdürülebilir Turizm Programı" kapsamında turizmde yeşil dönüşümün sağlanması için çalışmalar yürütülecektir.*
- *Yeşil dönüşümün sağlanması amacıyla turizm sektörüne yönelik yenilikçi finansman modelleri geliştirilecektir.*
- *Ekosistemin korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik planlama ve uygulamalarla korunan alanların etkin yönetimi gerçekleştirilecektir.*
- *Yerel ekonomilerin desteklenmesi sağlanarak kapsayıcı bir turizm sektörü oluşturulacaktır.*
- *Turizmin çevreye, sosyal ve kültürel dokuya karşı oluşturabileceği olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi amacıyla ziyaretçilerin "sorumlu turizm anlayışı"na sahip olmaları için bilinçlendirme faaliyetleri yürütülecektir.*
- *Tutarlı ve bütüncül turizm gelişimini sağlamak, varış noktalarının özgün kimliklerini oluşturmak ve yerel ekonomik döngüyü güçlendirmek üzere varış noktası yönetim örgütleri hayata geçirilecektir.*
- *Turizm yatırımlarının sürdürülebilir bir anlayışla gerçekleştirilmesine yönelik planlama ve arazi tahsis çalışmalarına devam edilecek, turizm altyapı yatırımları gerçekleştirilecektir.*

Doğu Karadeniz Bölgesi, doğal kaynakların zenginliği, kültürel varlıkları ve sosyal yapısı ile yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir (DOKAP, 2020). Bölge ve özellikle Artvin ili yaylalar açısından oldukça zengin bir bölgedir. Planlanan politika ve hedefler de yayla turizmi gibi sürdürülebilir turizm türlerinin önemini gözler önüne sermektedir. Bu konuda yapılacak doğru planlama ve yatırımların gerek bölge ekonomisine gerekse ülke ekonomisine olumlu katkılar sunacağı öngörülmektedir.

Turizm, bölgenin önemli sektörlerinden biridir. Bu nedenle turizm potansiyelinin artırılabilmesi için çeşitli alt yapı ve üst yapı yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar, yabancı turist potansiyeline cevap vermek adına yetişmiş personel ihtiyacı ve bir sezona sıkışmış turizm faaliyetlerini tüm yıla yaymak için gerekli kış turizmi gibi yatırımlardır. 2019 TÜİK verilerine göre, DOKAP Bölgesinde en az göç alan il 8.403 kişi ile Artvin olarak tespit edilmiştir (DOKAP, 2020). Yayla turizmi, doğal kaynakların korunması, kültürel değerlerin devamlılığı, meydana getireceği tersine göç etkisi ve yerel halkın sürece katılımı açısından sürdürülebilir turizm adına ön plana çıkan bir niş turizm türüdür. Turizm tercihlerinin uzun zamandır kitle turizminden alternatif turizm türlerine yöneldiği bilinen bir gerçektir. Turistlerin deneyim ve keşfedilmemiş mekanları keşfetme arzusu bu tür turizm anlayışlarını gelecekte de ön planda tutacak gibi görünmektedir. Bu noktada, yaylaları birbirine bağlayacak olan yeşil yol projesi ile Artvin yaylaları potansiyelinin turizm gelirinde bir katma değer yaratacağı öngörülmektedir (Artvin Yatırım Destek Ofisi, 2018).

DOKA (2025), "Artvin'de turizm altyapısını geliştirmeye yönelik çalışmalar ve yatırımlar, etkin tanıtım faaliyetleri sonucu bölgeye gelen turist sayısındaki artışa paralel olarak özellikle son dönemlerde yoğunluk kazanmıştır. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü verilerine göre 2007-2015 yılları arasında konaklama tesisleri sayısı 95'ten 121'e; yatak kapasiteleri de 3889'dan 4903'e çıkmıştır." bilgisine rastlanmaktadır. Yine DOKA web sayfasında, "2024 yılı Artvin'de Turizm Bakanlığı turizm işletme belgeli tesis sayısı 18, basit konaklama belgeli tesis sayısı 114, yatırım belgeli tesis sayısı 5 olmak üzere toplam 137 adet tesis bulunmaktadır. Toplam oda sayısı 2.790, toplam yatak kapasitesi ise 5.605" olarak paylaşılmıştır (DOKA,

2025). Samsun'dan Hopa'ya uzanan bir yayla ve doğa turizmi koridorunu anlatan "Yayla Koridoru" Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013 (2007) tanımlamasıyla başlayan ve "Yeşil Yol Projesi"nin ana fikri olan bu koridor ile (DOKAP, 2016);

- *Yayla Yollarını Birbirine Bağlamak*
- *Ulaşım Kalitesini Artırmak ve Kolaylaştırmak*
- *Turizm Potansiyelini Ziyaretçilerle Buluşturmak*
- *Fiziki Altyapıyı İyileştirmek*
- *Bölge İnsanın Gelir Düzeyini Artırmak amaçlanmaktadır.*

Yeşil Yol Projesi kapsamında Artvin'de hayata geçirilen "Yusufeli Sarıgöl-Bıçakçılar-Yüksekoba ile Arhavi Sırt Yayla-Arılı Köyü Bağlantı Yolu" projesi ile yayla yollarının birbirine bağlanması, turizm potansiyelinin ve ekonominin artırılması ve böylelikle yerel kalkınmaya destek sağlanması hedeflenmektedir (DOKAP, 2025).

Araştırmanın bulguları Doğu Karadeniz yayla turizmine yönelik Bilici ve Işık (2018) ve Aytuğ (2016) tarafından ortaya konan sonuçlarla uyumludur. Ayrıca sosyal taşıma kapasitesi tartışmaları Bayram et al. (2020) ile paralellik göstermektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatürde niş turizmin, sürdürülebilir turizm ilkeleriyle büyük ölçüde örtüştüğü vurgulanmaktadır. Doğa, kültür ve yerel ekonomiyi destekleyen bu turizm türü, kitle turizminin yarattığı çevresel ve sosyal baskıyı azaltarak, daha özgün ve kaliteli turistik deneyimler sunmaktadır. Türkiye gibi doğal ve kültürel çeşitliliğe sahip ülkelerde, niş turizmin geliştirilmesi bölgesel kalkınma açısından önemli fırsatlar sunmaktadır. Özellikle Artvin gibi ekoturizm ve yayla turizmi açısından güçlü bir potansiyele sahip bölgelerde, sürdürülebilir niş turizm uygulamaları hem yerel halkın ekonomik kalkınmasına katkı sağlayabilmekte hem de kültürel mirasın korunmasına yardımcı olabilmektedir.

Yayla turizmi, doğayla uyumlu yapısı, kültürel değerleri yansıtan ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen bir turizm türüdür. Bu potansiyelin etkili bir şekilde değerlendirilebilmesi için bütüncül planlamalar, yerel halkın katılımı, çevresel duyarlılık ve yerel yönetimlerin uzun vadeli stratejileri büyük önem taşımaktadır. Böylelikle yayla turizmi hem kırsal kalkınmaya katkı sağlayacak hem de Türkiye'nin alternatif turizm potansiyelini güçlendirecektir.

Tüm bunların yanı sıra, aşırı turizm, çevresel tahribat ve yerel halkın süreçlere yeterince entegre edilememesi gibi sorunlar yayla turizminin uygulanabilirliğinin zorlaştırmaktadır.

Artvin'de yaylacılık kültürü ekonomik bir faaliyet olmanın yanı sıra toplumsal birlikteliği, geleneksel üretim biçimlerini ve kültürel değerleri yaşatan bir yaşam şeklini sergilemektedir. Bu kültürel değerler, Artvin ilinin sürdürülebilir turizm potansiyeline katkı sağlayabilecek önemli değerler arasında yer almaktadır. Geleneksel yayla şenlikleri ve festivaller, bölgenin turistik cazibesini artırırken aynı zamanda yerel halkın ekonomik kalkınmasına da katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu geleneklerin devam ettirilebilmesi için çevresel duyarlılıkla hareket edilmesi, aşırı turizm baskısının önlenmesi ve yerel halkın sürece aktif olarak katılımının sağlanması büyük önem taşımaktadır.

Artvin, yayla turizmi açısından yüksek bir potansiyele sahip olup bu potansiyelin etkin ve sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesi için stratejik planlamalar gerekmektedir. Doğa turizmi ile kültürel mirasın birleştiği bu bölgede, altyapı geliştirme, çevresel koruma ve yerel kalkınma politikalarının dengeli bir şekilde yürütülmesi, yayla turizminin sürdürülebilir bir gelir kaynağı haline gelmesini sağlayabilecektir. Özellikle ekoturizm ve doğa dostu turizm uygulamalarıyla bölgedeki yayla turizmi, Türkiye'nin sürdürülebilir turizm hedefleri doğrultusunda önemli bir örnek teşkil edebilecektir.

Bu çalışma, Artvin'in yayla turizmi potansiyelini ortaya koyarak, bölgenin doğal ve kültürel değerlerinin turizmle bütünleşmesi için öneriler sunmuştur. Artvin'in sürdürülebilir turizm stratejileri doğrultusunda planlanması halinde, yayla turizmi bölge için önemli bir ekonomik ve ekolojik fırsat yaratabilecektir. Gelecekte yapılacak çalışmalar, özellikle bölge halkının turizme adaptasyonu ve turizmin çevresel etkileri üzerine odaklanmalıdır. Bununla birlikte, boğa güreşleri ve yaylaya çıkış ritüellerinin birbiri içine geçmiş yapısı, gelecek çalışmalarda birlikte ele alınmaları açısından bir fikir olarak değerlendirilebilir.

Türkiye turizminde markalaşma adına atılan birçok adımda, oluşturulan eylem planlarında ve master planlarda vurgu yapılan en önemli noktalar; sürdürülebilir turizm temelli, bölge halkının da dahil olduğu, çevresel tahribata sebep olmayan, kültürel mimariye zarar vermeyen, planlı bir şekilde yönetilen turizm girişimleridir. Katırcıoğlu vd. (2019) de Türkiye'deki turizm master planlarını karşılaştırdıkları çalışmalarında, planlama olmadan yalnızca gelir odaklı geliştirilen turizm ürünlerinin destinasyonlarda çeşitli sorunlara yol açtığından bahsetmektedir. Artvin ili için gelecekte yapılan çalışmalarda sürdürülebilirliğin boyutları ele alınabilir. Yayla turizmi, Artvin ilinin turizm potansiyelinde önemli bir yere sahip olup gelecek çalışmalarda çokça üzerinde durulması gereken bir turizm türüdür.

Yerel Yönetimler İçin Politika Önerileri: Taşıma kapasitesi analizlerinin zorunlu hale getirilmesi, stabilize yolların korunması, yöresel mimariye uygun konaklama teşvikleri ve atık yönetim sistemlerinin kurulması gerekmektedir.

Gelecek Araştırmalar İçin Öneriler: Ekolojik etki analizleri, yerel halkın turizm algısına yönelik nicel çalışmalar ve yayla kültürü-turizm etkileşimine yönelik etnografik araştırmalar önerilmektedir.

Kaynakça

- Akyol, C. (2015). Artvin İli Mevcut Turizm Potansiyeli ve Niş Pazarlamanın Uygulanabilirliği. *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), s. 144-172.
- Angelevska-Najdeska, K. ve Rakicevik, G. (2012). Planning of Sustainable Tourism Development. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, s. 210-220.
- Arslan, O. (2006). Turizmde Niş Pazarlama Stratejileri ve Uygulamaları. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Artvin Yatırım Destek Ofisi. (2018). *Yatırım Destek & Tanıtım Stratejisi Artvin*. DOKA.
- Atabey, S. (2019). Turizmin Doğal Çevre Üzerinde Yarattığı Sorunlar. A. Türker ve G. Özaltın Türker (Dü) içinde, *Güncel Turizm Sorunları* (s. 25-30). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Atmış, E. (1994). Türkiye'de Yayla Turizminde Altyapı Sorunları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Orman Mühendisliği Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Aytuğ, K. (2016). Avrupa Birliği Turizm ve Çevre Politikaları Bağlamında Doğu Karadeniz Yeşil Yol Yayla Turizminin Değerlendirilmesi. *Karadeniz Araştırmaları*, 13(52), s. 52-159.
- Bakanlığı, T. K. (2023). *2024-2028 Stratejik Planı*.
- Bardakoğlu, Ö. (2020). Sürdürülebilir Turizm ve Planlama. M. Kozak (Dü.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Kavramlar-Uygulamalar* (s. 107-123). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bayram, M., Bulut, Z. ve Yaylı, A. (2020). Sosyal Taşıma Kapasitesi: Doğu Karadeniz Bölgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, (4), s. 347-365.
- Bilici, N. ve Işık, Z. (2018). Bölgesel Kalkınmada Yayla Turizmi: Rize İli Örneği. *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), s. 1-21.
- Brundtland, G. H. (1987). *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. United Nations. Temmuz 24, 2025 tarihinde <https://www.brundtland.co.za/other-publication/brundtland-report-1987-our-common-future/> adresinden alındı

- Buckley, P. J. (2009). Internalisation thinking: From the multinational enterprise to the global factory. *International Business Review*, 18(3), s. 224-235.
- Çallak, E. (2024). Niş Pazar Kapsamında Gönüllü Turizm Aktivitelerinin Kent Kimliği Oluşturulmasında Etkisi: Kuşadası Örneği. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Çelenk, H. K. (2020, Ocak). Kırsal Kalkınma Bağlamında Yayla Turizminin Gelişimine Yerel Yönetimlerin Etkisi: Ordu İlinde Bir Uygulama. Trabzon: Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Dodds, R. ve Butler, R. (2010). Barriers to Implementing Sustainable Tourism Policy in Mass Tourism Destinations. *Tourism: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 5(1), s. 35-53.
- (2016). *Doğu Karadeniz Turizm Master Planı (Giresun-Gümüşhane-Ordu-Rize-Trabzon)*. Barlas İmar Planlama Müşavirlik Ltd. Şti.
- DOKA. (2016). Artvin İli Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejisi. 05 12, 2025 tarihinde <https://www.doka.org.tr/dosyalar/editor/files/artvin-ili-yatirim-destek-ve-tanitim-stratejisi.pdf> adresinden alındı
- DOKA. (2025). Temmuz 15, 2025 tarihinde https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Artvin-TR.html adresinden alındı
- DOKAP. (2016, Aralık 15). Temmuz 13, 2025 tarihinde Yeşil Yol Projesi: <https://www.dokap.gov.tr/projeler/yesil-yol-projesi/1/Detay> adresinden alındı
- DOKAP. (2020). Temmuz 13, 2025 tarihinde Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) Bölge Kalkınma Programı 2021-2023: [chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.dokap.gov.tr/Upload/Genel/dokap-bolge-kalkinma-programi-2021-2023-pdf-574599-rd_6.pdf](https://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.dokap.gov.tr/Upload/Genel/dokap-bolge-kalkinma-programi-2021-2023-pdf-574599-rd_6.pdf) adresinden alındı
- DOKAP. (2025, Ağustos 18). Ağustos 20, 2025 tarihinde Artin İlinde Hayata Geçirilen Projenin Açılış Töreni Gerçekleştirildi: <https://www.dokap.gov.tr/haberler/artvin-ilinde-hayata-gecirilen-projenin-acilis-toreni-gerceklestirildi/571/Detay> adresinden alındı
- Ercan, G. B. (2007). Niş Pazarlama Stratejilerinin Turizm Sektöründe A Grubu Seyahat Acentalarında Uygulanması: ETS Tur Örneği. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Erdoğan, H. (2024). Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımı ile Bursa Turizminin Değerlendirilmesi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Farmaki, A., Singh, P. ve Hassan, V. (Dü). (2025). *Niche Tourism and Sustainability: Perspectives, Practices and Prospects*. London: CABI.
- Garda, B. ve Temizel, M. (2016). Sürdürülebilir Turizm Çeşitleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), s. 83-103.
- Goodwin, v. H. (2019, April). Overtourism: Causes, Symptoms and Treatment. *Tourismus Wissen*, s. 110-114.
- Gülpınar Sekman, D. Ü., Bekar, M. ve Acar, C. (2018). Trabzon İlinin Yayla Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi ve Farkındalık Yönünden İncelenmesi. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(1), s. 349-361.
- Hunter, C. (1997, October). Sustainable tourism as an adaptive paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), s. 850-867.
- Katırcıoğlu, E., Boyraz, M., Çetin, A. ve Soybalı, H. H. (2019). Turizm Master Planlarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), s. 189-215.
- Kızıllırmak, İ. (1995). Alternatif Bir Turizm: Türkiye'de Yayla Turizmi ve Karadeniz Yaylaları. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(3), s. 63-65.
- Kızıllırmak, İ., Çifçi, İ. ve Kaya, F. (2015). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Alternatif Konaklama İşletmelerinin Kullanılması: Yayla Evleri Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(14), s. 99-109.

- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *Journal of Sustainable Tourism*, 11(6), s. 459-475.
- (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2024-2028)*. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı.
- Orhan, F. (2015). Kırsal Turizm Çekicilikleri Yönünden Maden Köyü ve Yaylası (Şavşat). *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), s. 101-122.
- Robinson, M. ve Novelli, M. (2005). Niche tourism: an introduction. M. Novelli (Dü.) içinde, *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases* (s. 1-11). Routledge.
- Scheyvens, R. ve Van der Watt, H. K. (2021). Tourism, Empowerment and Sustainable Development: A New Framework for Analysis. *Sustainability*, 13(22).
- Seghezzo, L. (2009). The five dimensions of sustainability. *Environmental Politics*, 18(4), s. 539-556.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the Environment: Beyond Sustainability?* London: Routledge.
- Soyak, M. (2013). Uluslararası Turizmde Son Eğilimler ve Türkiye'de Turizm Politikalarının Evrimi. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (4).
- Şahinkoç, E. M. ve Yüksel, Ö. (2020). Türkiye'de Turizm Çeşitlendirmesi Gerekliliği ve Küresel Salgın Sürecinde Gerçekleştirilebilecek Alternatif Turizm Türleri. S. Çeçen, Z. Karacagil, A. O. Tiro, Ö. Kahya ve Ş. Bozgun (Dü.) içinde, *Current Debates on Social Sciences 5* (s. 147-160). Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- T.C. İçişleri Bakanlığı. (2017). 05 11, 2025 tarihinde http://www.strateji.gov.tr/kurumlar/strateji.gov.tr/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/cilt_1_baski_finall.pdf adresinden alındı
- Tankuş, E., Sökmen, A. ve Güzel Şahin, N. G. (2023). Sürdürülebilir Turizm Ekseninde Birleşmiş Milletler 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin Bibliyometrik Analizi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 11(3), s. 2238-2263.
- Tanrısever, C. (2019). Uluslararası Turizm Standartları/Sürdürülebilir Turizm Sorunları ve Çözüm Önerileri. A. Türker ve G. Özaltın Türker (Dü.) içinde, *Turizmde Güncel Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (s. 305-333). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Triarchi, E. ve Karamanis, K. (2017). Alternative Tourism Development: A Theoretical Background. *World Journal of Business and Management*, 3(1), s. 35-54.
- TÜİK. (2024). 05 11, 2025 tarihinde İstatistiksel Tablolar: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783> adresinden alındı
- (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi (2023)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- (2007). *Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- UNWTO. (2025, January). International tourist arrivals recover pre-pandemic levels in 2024. *World Tourism Barometer*, 23(1). Haziran 20, 2025 tarihinde chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://pre-webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2025-01/UNWTO_Barom25_01_January_EXCERPT_v3.pdf?VersionId=AzILN6U4VW.RbM2oMF2DBpGQr eisL4Xa adresinden alındı
- Ünlü Yücel, S. (2004). *Yayla Turizmi*. 01 28, 2025 tarihinde https://www.tursab.org.tr/dosya/1017/may04yayla_1017_1683015.pdf adresinden alındı
- Yılmaz, Ö. D. (2020). Sürdürülebilir Turizm ve Destinasyon Yönetimi. M. Kozak (Dü.) içinde, *Sürdürülebilir Turizm Kavramlar-Uygulamalar* (s. 257-271). Ankara: Detay Yayıncılık.